

forholdet til andre befalingsmandsgrupper, og det garneres med en række værdiladede betragtninger. Til gengæld får læserne ikke meget at vide om reserveofficeren: antal til forskellige tider, opgaver, hvilke samfundsgrupper, der leverede reserveofficeren, om uddannelsen havde indflydelse i det civile liv og meget andet, som en historiker ville spørge om. Emnet havde fortjent en fagmæssig behandling.

Vagn Dybdahl

D. G. Monrad Breve. Udg. af Det danske Sprog- og Litteraturselskab ved Svend Hauge. (Gad 1969). 462 s.

Da Monrad ikke blot var en af Danmarks største statsmænd og religiøse tænkere, men også en af dets mest spændende personligheder i det 19. årh., har interessen for ham altid været stor. En række artikler og bøger om Monrad, heriblandt hele tre disputater (Bagges, Hauges og Nyholms) har således set lyset. Ligeledes er der udgivet en stor del af hans breve, som dog væsentlig har belyst hans politiske og gejstlige virksomhed. Nærværende udgave derimod sigter især mod Monrad som privatperson, idet Hauge har ønsket at få korrigeret de ofte »haarde og afvisende Domme«, der på grund af Monrads »ofte tilknappede, undertiden afvisende Væsen« (s. 17) er fældet over ham. Disse domme var dog kun fremherskende på Monrads egen tid og er siden blevet afløst af et langt mere nuanceret og i det hele velvilligt billede af såvel mennesket som politikeren Monrad. Alligevel er denne udgave, der væsentlig omfatter tiden mellem 1864 og Monrads død i 1887 og især indeholder breve til børnene Viggo og Adda, højst fortjenstfuld, da den bringer læseren så nær ind på livet af

den ældre Monrad som nogensinde. I disse familiebreve optræder Monrad dog ikke blot, som Hauge synes at mene, som den »kærlige, omsorgsfulde Familiefader« (s. 18), men også med den til egocentricitet grænsende selvoptagethed, som hans samtid ikke uden grund kunne have svært ved at døje. Brevene har også deres betydelige interesse ved at vise Monrads fortsat store og stigende engagement i det politiske liv, som 1864-katastrofen, hans egen skyldfølelse herover og hans konsekvent hegelsk dialektisk prægede midterposition mellem venstre og højre afgørende bidrog til at udelukke ham fra aktiv deltagelse i, indtil det i 1882 lykkedes ham at komme ind i folketinget. Monrads politiske engagement belyses også af den sidst i udgaven optagne brevveksling mellem Chr. IX, dronning Louise og Monrad og af hans breve heri til F. M. Knuth, H. Carlsen, C. F. Allen og Chr. Richardt. Brevene giver ligeledes et levende indtryk af, hvorledes det sympatisk nok ikke blot var kongens, højres og venstres mistillid til ham, men nok så meget forfatningslivets stagnation og dermed faren for grundlovens undergang og absolutismens genindførelse, der pinte ham.

Teknisk set er udgaven imidlertid ikke imponerende. I stedet for den irrelevante skildring i den omstændelige indledning af afslutningen på Monrads liv (s. 24–28) havde man gerne set anført Hauges editionsprincipper, som er svære at få øje på. Registret er således yderst mangelfuldt. Så prominente personligheder som fx. Shakespeare, Bismarck, Cantu, Hørup og Tietgen savnes. Mange i registret er ikke nævnt alle de steder, hvor de optræder i teksten, kultusminister Fischer således ikke det centrale sted, hvor han karakteriseres (s. 194). Noteapparatet er uden konsekvens, med

unødvendige gentagelser og udeladelser, der lader læseren i stikken. Fischer beskrives således næsten identisk i noter både på s. 193, 194, 248 og 444, derimod ikke, hvor det burde være sket, s. 78. S. 209 note 1 refereres og citeres en lang passage af et brev fra Chr. IX. Det er unødvendigt, da det i sin helhed er trykt senere (s. 407). Flere citater af breve i indledningen er af samme grund overflødige. Holstein (s. 218) er ikke identificeret i nogen note, derimod i registret fejlagtigt som Holstein-Holsteinborg i st. f. Holstein-Ledreborg. Det midt på s. 442 af Monrad omtalte værk sigter ikke til den i note 2 nævnte bog. Flere breve, helt eller delvist udateret, er enten ikke søgt eller fejlagtigt dateret. Et brev af 20. april u. å. til Chr. Richardt (s. 450) kan ud fra indholdet utvivlsomt dateres til 1881, jvf. Monrads omtale af arbejdet med redegørelsen om 1864 og af Chr. Winthers kones forestående død (11. juni 1881). Breve, der af Hauge er dateret 27. nov. 1883 (s. 351 ff) og 10.-11. marts 1883 (s. 322 ff) hidrører begge fra 1882; etc, etc. En række gentagelser af Monrad i nært på hinanden følgende breve kunne være skåret væk i udgaven. Omvendt er en række passager, ja hele breve fra New Zealandstiden udeladt som »væsentlig kun omhandlende økonomiske Dispositioner« (s. 40) og problemer. Det er uheldigt, da disse dog udgjorde en så afgørende, og derfor så interessant, faktor i nybyggerens hverdag.

Trods disse svagheder må udgaven modtages med glæde. For med den begynder tiden at være inde til den store, på moderne psykologisk grundlag byggede, Monrad-biografi, der kunne afløse P. Stavnstrups for sin tid så fortræffelige arbejde.

Leo Tandrup

R. Steen Steensen: Vore panserskibe 1863-1943. (Stubes Forlag, 1968). 492 s.

Bogen slutter sig til kommandørkapitajn Steensens tidligere behandlinger af dels torpedobådernes, dels ubådernes historie i den danske marine. Tekstens kerne omgives af først et rids af panserskibenes internationale historie og som bogens slutning et tilsvarende rids om de store enheders aftagende betydning i marinestrategien. Efter indledningen behandles de enkelte danske panserskibes historie: deres bygning, indretning og udstyr samt deres livshistorie, dvs. togter og ombygninger. Hovedvægten er lagt på det tekniske, mens særlige bemandsproblemer m. m. ikke omtales. I det hele er den gennemlustrerede bog nærmest en opslagsbog, hvor man kan finde tekniske enkeltheder; der siges derimod ikke noget om panserskibene i offentligheden, herunder i den forsvarspolitiske debat. Der siges heller ikke meget om marineledelsens dispositioner og planer med skibene.

Vagn Dybdahl

Morten Borup (ed.): Breve fra og til Holger Drachmann. 1-2. (Gyldendal, 1968). 465 og 442 s.

Samlingen er udgivet af Det danske Sprog- og Litteraturselskab; i anlæg og opbygning følges da også ret nøje mønstret fra udgaven af brdr. Brandes' breve og fra Bjørnsons korrespondance. Brevene går i tid fra 1862 til bruddet med Brandes 1883; de er udvalgt med henblik på at vise Drachmann som digter og i forhold til tidens stridsmænd; privat korrespondance er kun medtaget meget lidt (D.s breve til faderen har Morten